

Anna Murawska

Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy

CZynniki różnicujące poziom bezrobocia w wiejskich gospodarstwach domowych w Polsce

FACTORS DIFFERING THE LEVEL OF UNEMPLOYMENT IN RURAL HOUSEHOLDS IN POLAND

Słowa kluczowe: wieś, gospodarstwo domowe, rynek pracy, bezrobocie, czynniki

Key words: village, household, labor market, unemployment, factors

Abstrakt. Celem badań była próba określenia poziomu bezrobocia w wiejskich gospodarstwach domowych w Polsce oraz najważniejszych czynników je różnicujących. Dokonano analizy wielkości bezrobocia w zależności od cech społeczno-demograficznych mieszkańców wsi oraz uwzględniono różnice regionalne. Zaprezentowano dynamikę zachodzących zmian w latach 1992-2014. Sytuacja na rynku pracy ludności zamieszkującej wiejskie gospodarstwa domowe od 1992 roku ulegała wahaniom, jednak od 2008 roku utrzymuje się na podobnym ustabilizowanym poziomie. Na obszarach wiejskich istotnie więcej jest bezrobotnych kobiet, osób młodych, z wykształceniem gimnazjalnym lub podstawowym, a także bezrobotnej ludności bezrolnej niż związanej z gospodarstwem rolnym.

Wstęp

Bezrobocie nie jest oczywistym zjawiskiem społecznym. Nie występuje zawsze i wszędzie, nie jest immamentną cechą społeczeństw wyżej rozwiniętych. Wartości stopy bezrobocia w różnych krajach pozwalają dostrzec, że jego rozmiary są efektem swoistego wyboru społecznego. We wszystkich społeczeństwach spotyka się bowiem ludzi niepracujących, utrzymywanych przez bliskich, instytucje, grupy społeczne itp. [Kozek 2007]. Nawet w krajach o najwyższym rozwoju gospodarczym i poziomie życia w Unii Europejskiej (UE), takich jak Austria, Luksemburg, Holandia, Islandia i Niemcy, w ostatnich latach stopa bezrobocia była na poziomie 4-5%, jednak uznawanym za bezpieczny [Nurzyńska, Poczta 2014]. W Polsce stopa bezrobocia przekracza bezpieczną granicę 4%, jest trochę niższa niż średnia w UE (10,2%) i w 2014 roku wyniosła 9,5% [Polska wśród... 2014], przy czym poziom bezrobocia jest podobny w miastach i na wsiach.

Studia literatury i analiza danych statystycznych dotyczących bezrobocia na wsi wskazują na niekorzystną sytuację na rynku pracy ludności zamieszkałej w wiejskich gospodarstwach domowych. Jednym z istotnych problemów, z którym borykał się rynek pracy w ostatnich dziesięcioleciach w Polsce, było bezrobocie ukryte na wsi. Bezrobocie ukryte ma charakter strukturalny i jest spowodowane dysproporcją między przyrostem ludności wiejskiej a możliwościami jej zatrudnienia [Młonek 2006, Nasiłowski 2007]. Istotną kwestią jest również bezrobocie lokalne, regionalne występujące tylko na niektórych obszarach wiejskich kraju, gdzie występują nadwyżki siły roboczej. Rynek pracy na wsi bardziej odczuwa przemiany gospodarcze, bezrobocie na wsi jest bardziej trwałe niż bezrobocie w mieście, a rynek pracy jest mniej elastyczny [Stan i struktura... 2013]. Problemem na wiejskim rynku pracy jest również znaczne bezrobocie członków wiejskich gospodarstw domowych niezwiązanych z rolnictwem indywidualnym. Biorąc także pod uwagę trend dodatniego salda migracji ludności z miast na wieś, napływ ludności na tereny wiejskie w celu nieprowadzenia działalności rolniczej, a tylko zamieszkiwania na wsi, trzeba stwierdzić, że problem bezrobocia ludności bezrolnej w kolejnych latach może nasilać się.

Material i metodyka badań

Celem badań było ukazanie poziomu bezrobocia w gospodarstwach domowych zlokalizowanych na obszarach wiejskich. W szczególności przedstawiono różnice pomiędzy poziomem bezrobocia wśród ludności związanej z gospodarstwem rolnym oraz ludności bezrolnej na wsi. Dodatkowo przedstawiono poziom bezrobocia ludności wiejskiej w zależności od cech społeczno-demograficznych, takich jak wiek, płeć, wykształcenie oraz region zamieszkania. Zakres czasowy badań obejmował lata 1992-2014. Źródłem przedstawionych informacji były opracowania statystyczne GUS oraz inne raporty i ekspertyzy. Posłużono się metodą opisową i porównawczą i obliczono wskaźnik zatrudnienia, stopę bezrobocia, współczynnik aktywności zawodowej.

Przedstawienie poziomu bezrobocia w wiejskich gospodarstwach domowych na podstawie dostępnych danych GUS nie w pełni odzwierciedla prawdziwą sytuację na wiejskim rynku pracy. Należy pamiętać o zróżnicowaniu obszarów wiejskich, zarówno ze względu na uwarunkowania historyczne, jak i różnice związane z odległością od węzłów komunikacyjnych, metropolii, centrów lokalnych czy uwarunkowań środowiskowych i walorów środowiska przyrodniczego. Kolejną przeszkodą w rzetelnej analizie jest podział na ludność wiejską i miejską, który nie uwzględnia częstej sytuacji mieszkania na wsi i pracowania w mieście. Z kolei podział ludności wiejskiej na rolniczą i nierolniczą nie jest oparty na kryteriach ekonomicznych, tylko własnościowych. Kolejnym bardzo ważnym problemem rzetelnego przedstawienia poziomu bezrobocia na obszarach wiejskich jest zjawisko ukrytego bezrobocia oraz pracy członków wiejskich gospodarstw domowych w szarej strefie.

Wyniki badań

Rynek pracy na terenach wiejskich w ciągu ostatniego dwudziestolecia ulegał przemianom związanym m.in. z transformacją ustrojową i gospodarczą, integracją europejską, globalizacją, procesami demograficznymi i kryzysem gospodarczym [Zgliczyński 2010]. Po 1990 roku rynek pracy na obszarach wiejskich w coraz mniejszym stopniu pokrywał się z działalnością rolniczą. Zmniejszyło się zatrudnienie, wzrosło bezrobocie, obniżyły się dochody z działalności rolniczej i standard życia mieszkańców wiejskich gospodarstw domowych. Należy jednak podkreślić, że mimo przeobrażeń w niektórych regionach, wiejski rynek pracy w dalszym ciągu jest związany z rolnictwem. Dużą grupę gospodarstw domowych nadal stanowią małe gospodarstwa rolne, które czerpią dochody z rolnictwa, transferów socjalnych i niekiedy pracy zarobkowej [Wilkin 2010].

Podstawowymi wskaźnikami służącymi do oceny poziomu bezrobocia na obszarach wiejskich są współczynnik aktywności zawodowej, wskaźnik zatrudnienia oraz stopa bezrobocia [Frenkel 2008] (tab. 1). Współczynnik aktywności zawodowej informuje o stosunku osób będących w aktywności zawodowej, tzn. pracujących i bezrobotnych, w wieku 15 lat i więcej do ogółu ludności w tym wieku. Wskaźnik zatrudnienia informuje o udziale pracujących w liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej, z kolei stopę bezrobocia obliczono jako udział bezrobotnych w liczbie ludności aktywnej zawodowo [Rocznik statystyczny województw 2015].

Aktywność zawodowa w Polsce od 2010 roku zarówno wśród ludności mieszkającej w miastach, jak i na wsiach jest na poziomie 56%. Wskaźnik zatrudnienia z kolei od 2008 roku utrzymuje się na niezmiennym poziomie 50%, jedynie w 2014 roku wzrósł w miastach o 1 p.p.¹. Jednak różnice pomiędzy miastem i wsią w wartościach tych wskaźników zmniejszyły się dopiero w ostatnich latach. W latach 90. XX wieku oraz na przełomie XX i XXI wieku dysproporcje były znaczne, nawet kilkoprocentowe, na niekorzyść miast.

Stopa bezrobocia na obszarach wiejskich w latach 1992-2014 ulegała znacznym wahaniom. W okresie tym występowało kilka charakterystycznych tendencji. W latach 1992-1998, gdy miały

¹ Zgodnie z obliczeniami Eurostatu wskaźnik zatrudnienia określa, jaki odsetek ludności w wieku od 15 do 64 lat (wg GUS w wieku 15+) pracuje zawodowo. W Polsce wynosił on w 2012 roku 59,7%, podczas gdy średnia w całej UE wyniosła 64,2%. Najwyższy poziom wskaźnika jest w Holandii (75,1%), a najniższy w Grecji (51,3%) [Labour market... dostęp 10.04.2015]. Zgodnie z Europejską Strategią Zatrudnienia planuje się, że do 2020 roku wskaźnik zatrudnienia w UE powinien wynieść 75% [European Employment... dostęp 10.04.2015].

miejsce intensywne przemiany gospodarcze i restrukturyzacyjne polskiego rolnictwa, bezrobocie utrzymywało się na poziomie 10-12%. Od 1999 roku udział bezrobotnych w liczbie ludności aktywnej zawodowo na wsiach zaczął dynamicznie rosnąć, aby w latach 2003 i 2004 osiągnąć poziom 18%. Po wejściu Polski do UE poziom bezrobocia wśród mieszkańców wsi obniżył się do najniższego poziomu w całym analizowanym okresie – wynosił 7% w 2008 roku. Od czasu, gdy rozpoczął się kryzys gospodarczy na świecie, bezrobocie na wsiach znowu zaczęło rosnąć i w ostatnich latach utrzymuje się na poziomie 10%. Podczas gdy obliczone wskaźniki bezrobocia w latach 1992-2007 pokazywały zmniejszające się, ale istotne dysproporcje pomiędzy miastem i wsią, na niekorzyść miast, obecnie różnica nie ma (tab. 1).

Ciekawych i pozytywnych informacji dostarczyły badania prowadzone w ramach projektu systemowego pod nazwą *Diagnoza Społeczna 2009-2013* [Kotowska i in. 2014]. Analizy dotyczące struktury bezrobotnych według ostatnio wykonywanego zawodu wykazały, że najmniej bezrobotnych jest wśród osób, które wcześniej pracowały w rolnictwie, ogrodnictwie, leśnictwie i rybołówstwie (w 2013 roku niespełna 1,1%), podczas gdy najwięcej wśród osób, które wcześniej pracowały jako robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (27,2%).

Bezrobocie na wsiach jest zróżnicowane w zależności od cech demograficznych członków wiejskich gospodarstw domowych oraz związku z gospodarstwem rolnym. Analiza danych zawartych w tabeli 2 pokazuje, że wśród członków wiejskich gospodarstw domowych częściej osobami bezrobotnymi są kobiety niż mężczyźni (w 2013 roku stopa bezrobocia kobiet wyniosła 11,1%, a mężczyzn 8,6%). Należy również zwrócić uwagę na bezrobocie kobiet i mężczyzn w podziale na ludność bezrolną i związaną z gospodarstwem rolnym². Otóż zagrożenie bezrobociem kobiet jest ponaddwukrotnie wyższe, a mężczyzn prawie trzykrotnie wyższe wśród ludności bezrolnej niż wśród ludności związanej z gospodarstwem rolnym.

Duże znaczenie podczas analizy poziomu bezrobocia miał wiek osób poszukujących pracy, a szczególną kategorię bezrobotnych na polskim rynku pracy stanowili ludzie młodzi, absolwenci szkół. Porównując przedziały wiekowe można zaobserwować największe bezrobocie wśród osób

Tabela 1. Współczynnik aktywności zawodowej, wskaźnik zatrudnienia i stopa bezrobocia na wsi i w miastach w latach 1992-2014

Table 1. The activity rate, employment rate and the unemployment rate in rural and urban areas in the years 1992-2014

Rok/ Year	Współczynnik aktywności zawodowej/ Activity rate [%]		Wskaźnik zatrudnienia/ Employment rate [%]		Stopa bezrobocia/ Unemployment rate [%]	
	miasto/ city	wieś/ rural areas	miasto/ city	wieś/ rural areas	miasto/ city	wieś/ rural areas
1992	59,3	66,0	50,0	59,4	15,7	10,0
1993	58,3	65,6	49,1	58,6	15,8	10,7
1994	58,2	64,5	48,9	57,0	15,9	11,6
1995	57,3	62,4	49,1	55,1	14,3	11,8
1996	56,6	61,4	49,2	54,4	13,1	11,4
1997	56,4	60,8	49,8	54,3	11,8	10,5
1998	56,2	59,8	50,0	54,0	11,1	9,8
1999	56,3	57,4	48,2	49,8	14,4	13,2
2000	56,1	57,7	46,6	49,9	17,0	13,5
2001	55,8	57,5	44,9	48,8	19,4	15,2
2002	54,8	57,0	43,2	47,4	21,3	16,9
2003	54,1	55,8	42,9	45,9	20,8	17,8
2004	54,0	56,0	43,3	46,1	19,8	17,6
2005	54,2	56,0	44,1	47,0	18,7	16,1
2006	53,5	54,9	45,8	47,8	14,4	13,0
2007	53,4	54,2	48,2	49,2	9,9	9,2
2008	54,1	54,5	50,2	50,7	7,2	7,0
2009	54,8	55,2	50,2	50,8	8,3	8,0
2010	55,2	55,5	49,7	50,4	9,9	9,2
2011	55,4	55,7	50,1	50,4	9,7	9,5
2012	55,7	56,1	50,1	50,4	10,0	10,2
2013	55,8	56,1	50,1	50,3	10,3	10,4
2014	56,2	56,3	51,2	50,8	9,0	9,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Aktywność ekonomiczna... 2015]

Source: own study based on [Aktywność ekonomiczna... 2015]

² Ludność związana z gospodarstwem rolnym to osoby mieszkające na wsi, będące członkami gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego, a ludność bezrolna to osoby mieszkające na wsi, będące członkami gospodarstwa domowego, w którym żadna osoba nie jest użytkownikiem gospodarstwa rolnego [Aktywność ekonomiczna... 2015].

Tabela 2. Stopa bezrobocia według wieku, płci i poziomu wykształcenia w miastach, na wsi i związków z gospodarstwem rolnym na wsi w latach 2010-2013

Table 2. Unemployment rate by age, gender and level of education in urban areas, in rural areas and relationships with a farm in the countryside in the years 2010-2013

Rok/ Year	Ogółem/ Total	Wiek [lata]/Age [years]					Mężczyźni/ Men	Kobiety/ Women	Wykształcenie/Education				
		18-24	25-29	30-34	35-44	45-59			wyższe/ tertiary	średnie/ secondary	zasadnicze zawodowe/basic vocational	gimnazjalne, podstawowe/ lower secondary and primary	
Miasta/Urban areas													
2010	9,6	25,8	11,6	7,0	6,7	8,0	9,3	9,9	4,9	10,1	12,3	25,1	
2011	9,5	27,5	12,0	7,5	6,4	7,9	8,7	10,5	4,8	9,8	12,8	25,2	
2012	9,9	26,5	13,0	7,0	7,9	8,5	9,2	10,7	5,4	10,2	13,5	26,0	
2013	9,9	26,3	12,8	7,8	8,0	8,5	9,3	10,6	5,2	10,5	13,5	28,5	
Wieś/Rural areas													
2010	8,5	21,3	11,4	8,1	5,4	5,7	7,7	9,5	6,4	9,2	8,0	10,2	
2011	9,0	23,6	12,9	7,4	6,0	6,0	7,7	10,8	7,6	9,6	8,1	11,6	
2012	9,7	25,8	14,2	8,8	6,1	6,6	8,7	11,2	7,6	10,2	9,0	13,8	
2013	9,7	27,3	13,3	8,5	6,7	5,6	8,6	11,1	7,1	10,1	9,3	13,3	
Ludność związana z gospodarstwem rolnym/Population associated with the agricultural holding													
2010	4,7	17,3	9,2	4,3	1,9	1,5	4,4	5,0	7,3	6,5	3,4	3,2	
2011	5,0	19,7	9,5	4,6	1,7	1,6	4,2	6,2	8,9	6,4	3,8	3,0	
2012	5,1	19,7	8,8	4,3	2,3	1,8	4,3	6,2	7,0	6,9	3,7	3,5	
2013	5,2	21,8	9,4	3,5	2,8	1,3	4,5	6,1	6,7	6,5	4,1	3,4	
Ludność bezrolna/Population of landless													
2010	12,1	25,5	13,1	10,6	8,6	10,3	10,8	13,8	5,9	11,6	13,0	20,6	
2011	12,8	27,5	15,4	9,4	9,7	10,7	11,0	15,3	7,0	12,5	12,8	24,0	
2012	13,8	31,4	18,5	11,6	9,1	11,3	12,5	15,6	7,9	13,0	14,3	26,4	
2013	13,2	32,1	16,2	11,6	9,5	9,5	11,8	15,1	7,1	13,0	14,2	24,8	

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Nurzyńska, Poczta 2014]

Source: own study based on [Nurzyńska, Poczta 2014]

mieszkających na wsi w wieku 18-24 lata (w 2013 roku 27,3%), przy czym znacznie mniej jest młodych bezrobotnych wśród ludności związanej z gospodarstwem rolnym (w 2013 roku 21,8%) niż wśród ludności bezrolnej (w 2013 roku 32,1%). Przy czym niepokojący był fakt, że podczas gdy poziom bezrobocia ludzi młodych w miastach utrzymywał się na wysokim, ale stabilnym poziomie od 2010 roku, to na wsiach dynamicznie wzrastał, zwłaszcza wśród młodej ludności zamieszkującej gospodarstwa domowe niezwiązane z rolnictwem indywidualnym. Najmniej bezrobotnych w wiejskich gospodarstwach domowych było osób w wieku 45-59 lat i związanych z gospodarstwem rolnym (w 2013 roku 1,3%). Z kolei wśród ludności bezrolnej stopa bezrobocia w tym przedziale wiekowym w 2013 roku wyniosła aż 9,5% i była ponad siedmiokrotnie wyższa niż stopa bezrobocia osób związanych z gospodarstwem rolnym (tab. 2).

Istotnym czynnikiem wpływającym na różnice w poziomie bezrobocia ludności zamieszkującej w wiejskich gospodarstwach domowych jest ich wykształcenie. Porównując dane dotyczące miast i wsi ogółem można zaobserwować, że największe bezrobocie na wsiach dotyka osób z wykształceniem gimnazjalnym i podstawowym (w 2010 roku 13,3%), a najniższe jest wśród osób z wykształceniem wyższym (w 2013 roku 7,1%). Poziom bezrobocia osób zamieszkałych

na wsiach ogółem nie wykazuje istotnych różnic, uwzględniając ich poziom edukacji, jedynie można stwierdzić, że stopa bezrobocia od 2010 roku dynamicznie wzrasta, najbardziej wśród osób z najniższym wykształceniem. Z kolei uwzględniając podział na ludność związaną z gospodarstwem rolnym oraz ludność bezrolną, można zaobserwować bardzo duże dysproporcje. Bezrobocie ludności bezrolnej z wykształceniem średnim jest dwukrotnie, z wykształceniem zasadniczym zawodowym ponadtrzykrotnie, a gimnazjalnym, podstawowym i niższym niż podstawowe ponad siedmiokrotnie wyższe niż ludności związanej z gospodarstwem rolnym (tab. 2).

Innym czynnikiem różnicującym poziom bezrobocia ludności zamieszkującej wiejskie gospodarstwa domowe jest region zamieszkania. Zróżnicowanie stopy bezrobocia między województwami w miastach od 2005 roku dynamicznie rośnie (w 2005 roku współczynnik zmienności V_s wynosił 12,8%, a w 2014 $V_s = 24,7\%$), z kolei w wiejskich gospodarstwach domowych od 2000 roku obniża się i w 2014 roku był na poziomie $V_s = 16,4\%$ (w 2000 roku $V_s = 38,4\%$). Podczas gdy jeszcze 10 lat temu zróżnicowanie stopy bezrobocia było znacznie wyższe na obszarach wiejskich, to w ostatnich latach znaczne dysproporcje pojawiły się w miastach (tab. 3).

W miastach najwyższe bezrobocie występuje w województwach świętokrzyskim (w 2014 roku 12,8%) i podkarpackim (13,6%), najniższe w województwach mazowieckim (5,8%) i pomorskim (5,7%). Z kolei na wsiach najwyższe bezrobocie ma miejsce w gospodarstwach domowych zlokalizowanych w województwach kujawsko-pomorskim, podkarpackim i warmińsko-mazurskim (odpowiednio stopa bezrobocia w 2014 roku wynosiła 10,4, 10,6 i 10,2%), a najniższe w województwach opolskim i podlaskim (6,4 i 6,7%) (tab. 3).

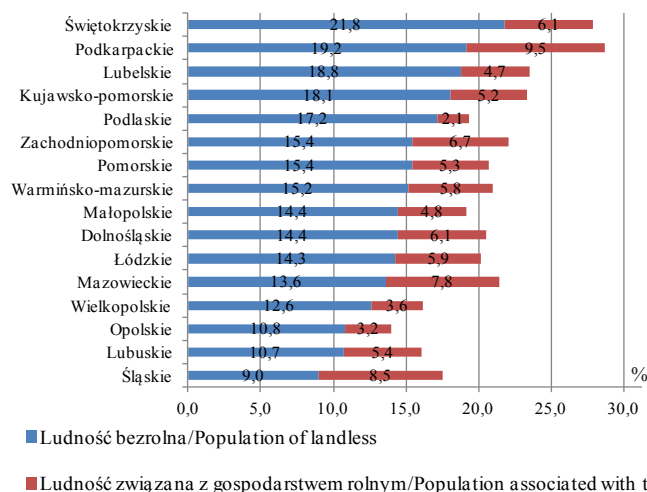
Tabela 3. Stopa bezrobocia w miastach i na wsi według województw w Polsce w latach 2000-2014

Table 3. The rate of unemployment in the cities and in rural areas of the provinces in the years 2000-2014

Województwo/Province	Stopa bezrobocia/Rate of unemployment								
	2005	2010	2013	2014*	2000	2005	2010	2013	2014*
	miasto/urban areas				wieś/rural areas				
Dolnośląskie	22,3	11,0	11,2	7,9	23,2	24,2	12,0	11,8	9,2
Kujawsko-pomorskie	21,2	11,1	12,1	9,1	14,6	17,6	10,1	12,9	10,4
Lubelskie	19,4	12,0	11,7	10,3	9,4	9,5	7,8	9,1	8,2
Lubuskie	17,6	10,5	9,9	8,2	19,4	22,0	10,6	9,0	6,4
Łódzkie	19,7	10,1	12,1	9,0	14,6	13,2	7,6	9,4	8,0
Małopolskie	18,2	9,7	11,2	8,9	10,6	12,8	8,5	10,5	8,7
Mazowieckie	14,7	7,0	7,1	5,8	11,4	14,9	8,3	9,6	7,2
Opolskie	17,0	10,6	10,2	8,1	13,8	17,0	8,5	7,9	6,3
Podkarpackie	17,7	13,7	15,2	13,6	16,4	15,9	10,3	13,9	10,6
Podlaskie	17,6	11,7	11,9	8,5	6,6	9,9	7,7	6,6	6,7
Pomorskie	17,2	9,1	8,7	5,7	20,9	22,4	10,0	12,8	9,2
Śląskie	19,4	9,3	10,1	7,7	16,5	17,0	8,6	8,4	7,9
Świętokrzyskie	24,7	14,4	14,3	12,8	10,6	14,4	10,3	11,6	8,2
Warmińsko-mazurskie	17,8	8,9	11,4	10,1	29,9	24,9	10,7	11,8	10,2
Wielkopolskie	17,8	8,8	8,7	7,1	11,8	16,3	8,8	8,9	7,3
Zachodniopomorskie	21,2	11,3	8,5	7,2	21,1	26,8	15,0	13,2	8,4
Współczynnik zmienności V /Coefficient of variation [%]	12,8	17,6	19,4	24,7	38,4	30,1	19,8	20,6	16,4
Min	14,7	7,0	7,1	5,7	6,6	9,5	7,6	6,6	6,3
Max	24,7	14,4	15,2	13,6	29,9	26,8	15,0	13,9	10,6

* III kwartał 2014 roku/the third quarter of 2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie roczników statystycznych województw za lata 2000-2014
Source: own calculations based on statistical yearbook of provinces from the years 2000-2014]

Rysunek 1. Stopa bezrobocia ludności wiejskiej w wieku 15 lat i więcej według związków z gospodarstwem rolnym i województw w 2013 roku
Figure 1. The unemployment rate of the rural population aged 15 years and more by relationships with agricultural holding and provinces in 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Nurzyńska, Poczta 2014]
 Source: own study based on [Nurzyńska, Poczta 2014]

Na obszarach wiejskich istotnym problemem jest bezrobocie ludności bezrolnej. Związane to było przede wszystkim z upadkiem państwowych gospodarstw rolnych i licznymi zwolnieniami ich pracowników. Największe bezrobocie występowało w małych gospodarstwach, o zerowym poziomie mechanizacji i roślinnym kierunku produkcji [Ratyński 2003]. Obecnie związane jest ono z napływem ludności z miast na tereny wiejskie. Najwyższe bezrobocie ludności bezrolnej w 2013 roku występowało w województwach świętokrzyskim (21,8%), podkarpackim (19,2%), lubelskim (18,8%) i kujawsko-pomorskim (18,1%). Z kolei najniższe było w województwach śląskim (9,0%), lubuskim (10,7%) i opolskim (10,8%). Wśród ludności związanej z gospodarstwem rolnym bezrobocie jest znacznie niższe, jednak na najwyższym poziomie w województwie podkarpackim (9,5%) oraz śląskim (8,5%). Najmniejsze problemy w tym zakresie mieli mieszkańcy wiejskich gospodarstw domowych związanych z gospodarstwem rolnym w województwach podlaskim (2,1%) i opolskim (3,2%) (rys. 1).

Podsumowanie i wnioski

Bezrobocie w wiejskich gospodarstwach domowych stało się w minionych latach istotną kwestią społeczną z uwagi na to, że brak możliwości zatrudnienia pociąga za sobą określone konsekwencje w postaci niemożności zaspokojenia podstawowych potrzeb, obniżenia poziomu życia [Murawska 2009] czy dysfunkcji życia osobistego, rodzinnego i społecznego.

Najdotkliwiej na obszarach wiejskich problemem bezrobocia dotknięte są kobiety, osoby z wykształceniem gimnazjalnym i podstawowym oraz w wieku 18-24 lata. W szczególnej trudnej sytuacji na rynku pracy znajduje się ludność bezrolna. Bezrobocie osób mieszkających w wiejskich gospodarstwach domowych, w których żadna osoba nie jest użytkownikiem gospodarstwa rolnego, jest 2,5-krotnie wyższe niż w gospodarstwach domowych prowadzących gospodarstwo rolne. W aspekcie regionalnym na wsiach ogółem najgorzej sytuacja wygląda w województwach kujawsko-pomorskim, podkarpackim i warmińsko-mazurskim, a wśród ludności bezrolnej, w województwach świętokrzyskim, podkarpackim i lubelskim. Pomimo istotnego regionalnego zróżnicowania poziomu bezrobocia w Polsce, na uwagę zasługuje fakt, że od 2000 roku nastąpiły pozytywne zmiany we wszystkich województwach, co może świadczyć o poprawie sytuacji na rynku pracy.

Problemem rynku pracy na obszarach wiejskich jest bezrobocie strukturalne, w niektórych regionach dominacja mało efektywnego rolnictwa oraz napływ ludności z miast na tereny wiejskie. Inne bariery rozwoju to niskie kwalifikacje wiejskiej ludności, mała siła nabywcza, tradycja szarej strefy i niedorozwój infrastruktury. W regionach wiejskich zagrożonych największym bezrobociem powinny być realizowane programy pomocy na rynku pracy, w szczególności kierowane do

ludzi młodych, z niskim poziomem wykształcenia oraz zamieszkujących gospodarstwa domowe bezrolne w celu aktywizacji ludzi bezrobotnych, w konsekwencji wyrównania i podniesienia szans rozwoju i zarazem poziomu życia ludności wiejskiej w Polsce.

Literatura

- Aktywność ekonomiczna ludności Polski, III kwartał 2014*. 2015: GUS, Warszawa, [online], <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-bezrobotni-bierni-zawodowo-wg-bael/aktywnosc-ekonomiczna-ludnosci-polski-iii-kwartał-2014-r-4,14.html>, dostęp 18.03.2015.
- European Employment Strategy – Employment, Social Affairs&Inclusion*, [online], European Commission <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=101&langId=en>, dostęp 10.04.2015.
- Frenkel I. 2008: *Przemiany demograficzne i aktywność ekonomiczna ludności wiejskiej w pierwszych latach XXI wieku*, [w:] M. Drygas i A. Rosner (red.), *Polska wieś i rolnictwo w Unii Europejskiej. Dylematy i kierunki przemian*, IRWiR PAN, Warszawa, 184.
- Kotowska I. E., Sączuk K., Strzelecki P. A. 2014: *Rynek pracy*, [w:] I.E. Kotowska (red.), *Rynek pracy i wykluczenie społeczne w kontekście percepcji Polaków, Diagnoza Społeczna 2013, Raport Tematyczny*, MPiPS i CRZL, Warszawa, 20.
- Labour market and Labour force statistics*, [online]. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Main_Page, dostęp 10.04.2015.
- Kozek W. 2007: *Bezrobocie jako zjawisko społeczne*. [w:] M. Maroda (red.), *Wymiary życia społecznego. Polska na przełomie XX i XXI wieku*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa, 139.
- Mlonek K. 2006: *Bezrobocie*, [w:] A. Kurzynowski (red.), *Polityka Społeczna*, SGH, IGS, Warszawa, 95-96.
- Murawska M. 2009: *Rozwój społeczno-ekonomiczny a poziom życia w gospodarstwach domowych w Polsce*, praca doktorska, SGGW, Warszawa, (maszynopis niepublikowany), 226.
- Nasiłowski M. 2007: *System rynkowy. Podstawy mikro- i makroekonomii*, Wydawnictwo Key Text, Warszawa, 326.
- Nurzyńska I., Poczta W. 2014: *Polska wieś 2014. Raport o stanie wsi*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa, 73.
- Polska wśród liderów spadku bezrobocia w Unii Europejskiej*, [online]. 2014: MPiPS, Warszawa <http://www.mpips.gov.pl/aktualnosci-wszystkie/art,5543,6865,polska-wsrod-liderow-spadku-bezrobocia-w-unii-europejskiej.html>, dostęp 16.04.2015.
- Ratyński W. 2003: *Problemy i dylematy polityki społecznej w Polsce, tom 1*, Difin, Warszawa, 99.
- Rocznik statystyczny pracy 2012*. 2014: GUS, Warszawa.
- Rocznik statystyczny województw. 2000-2014*: GUS, Warszawa.
- Stan i struktura rejestrowanego bezrobocia na wsi w 2012 roku*. 2013: Wydział Analiz i Statystyki, MPiPS, Departament Rynku Pracy, [online], http://psz.praca.gov.pl/documents/10828/181870/130520_bezrobocie_rejestrowane_wies_2012.pdf?version=1.0&t=1403795552865, dostęp 16.04.2015.
- Wilkin J. 2010: *Co dała integracja europejska polskiej wsi?* [w:] J. Wilkin, I. Nurzyńska (red.), *Polska wieś 2010. Raport o stanie wsi*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa, 176.
- Zgliczyński W. 2010: *Rynek pracy na wsi*, [online], *Studia BAS* nr 4(24) 2010, 103-126, www.bas.sejm.gov.pl.

Summary

The aim of this study was to determine the level of unemployment in rural households in Poland, and the most important factors differentiating them. Analyzed the level of unemployment depending on socio-demographic characteristics of rural residents and regional differences into account. The article presents the dynamics of change in the years 1992-2014. The labor market situation of the population living in rural households since 1992 fluctuated, but since 2008 has remained at a similar level stable. In rural areas, significantly more women are unemployed, young people, with lower secondary education or primary, as well as landless unemployed population, rather than having a farm.

Adres do korespondencji
dr inż. Anna Murawska
Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy
Katedra Ekonomii i Prawa Gospodarczego
ul. Fordońska 430, 85-790 Bydgoszcz, tel. (52) 340 88 70
email: anna.murawska@utp.edu.pl